

פיקוח פרלמנטרי – זו התשובה

בל יוסף

ימים אלו הדיון הציבורי והפוליטי מרוי כו בהתנגשות הענקים שבין הממשלה לבית המשפט העליון, ואחת לכמה ימים או שבועות עולה הצעה חדשה שנועדה לשנות כליל את האיוון הרשויות. הכנסת – המוסד שבו מתבצע אוורור פומבי של סוגיות בעלות חשיבות ציבורית; זה שקרוב ביותר, מכל מוסד דות השלטון, לייצג את העם, ציבור הבוחרים – מודרת מדיון זה. לבד מאורור ציבורי וייצוג, נהוג לייחס למחוקקים שתי פונקציות מרכזיות: חקיקה ופיקוח פרלמנטרי. בזמן שפור נקציית החקיקה זוכה לתהילת עולם עם כל הצעת חוק קיצונית שמועלית, הפיקוח הפרלמנטרי על הממשלה אינו זוכה למידה דומה של אהדה ציבורית ושל תשומת לב, אף על פי שדווקא הוא אבן הפינה של הדמוקרטיה, בשל תפקידו במניעת צבירתו של כוח רב מדי בידי הרשות המבצעת.

הפיקוח הפרלמנטרי יכול לשמש כוח פנים־פוליטי חשוב, אך בפועל הוא חלקי

ואינו אפקטיבי. שרים אינם נותנים דין וחשבון, אלא באים לוועדות הכנסת כדי להתרברב בהישגיהם, לוחצים על חברי קואליציה שלא לאתגר את משרדיהם, ולעתים אף ממנים יושבי ראש מטעם מפלגתם לראשות הוועדה שמפקחת עליהם. על פי רוב גם אין לח"כים תמריץ אלקטורלי, תשורתית או מפלגתי לפקח על הממשלה כראוי. וזו רק רשימה חלקית ומצומצמת של הכשלים שמונעים מהפיקוח הפרלמנטרי בישראל להיות איכותי וטוב.

נחשוב על מקרה שבו הממשלה מחליטה על מינוי, ומעבירה אותו לאישור הכנסת, בתור דוגמה לאקט פיקוחי. במצב של פיקוח ראוי היתה הממשלה נדרשת לתת דין וחשבון ציבורי ופומבי. דבר זה היה גורם לה לשקול היטב את אישור המינוי במליאתה, בידיעה שהכנסת תאתגר מינוי שאינו מקצועי או הולם דיו. מינוי לא ראוי היה נמנע לא בשל החשש מהתערבות שיפוטית, אלא בשל החשש שהפיקוח הפרלמנטרי יאלץ את הממשלה לשלם מחיר פוליטי, ציבורי

ואלקטורלי על ניסיון להעביר מינוי כזה. בישראל סוגיית הפיקוח אינה מונחת על סדר היום. אך בעת הנוכחית, בעידן הפרסונליזציה של הפוליטיקה והתחזקות של המנהיגים על חשבון המפלגות; בעידן של פופוליוזם גלובלי שבו ממשלות ברחבי העולם צוברות כוח רב על חשבון רשויות השלטון האחרות; בעידן שבו עמדות קיצוניות שולטות בשיח פעמים רבות והקיטוב מחמיר – פיקוח פרלמנטרי הולך ונהפך להכרחי עוד יותר.

המאבק על עיצוב איוונים ובלמים במדינת ישראל הוא מאבק חשוב מאין כמוהו, ואכן הוא מאבק על עיצוב הדמוקרטיה הישראלית. בית המשפט הוא זירה חשובה ומרכזית, אך הוא אינו היחיד. הגיעה העת להביט גם לצד השני, ולהבין שפיקוח פרלמנטרי יכול לשמש זירת מפתח להצבת בלמים ואיוונים על הרשות המבצעת ולחיווקה של הדמוקרטיה הישראלית.

ד"ר יוסף היא מרצה באוניברסיטת תל אביב וחוקרת בתכלית – המכון למדיניות ישראלית